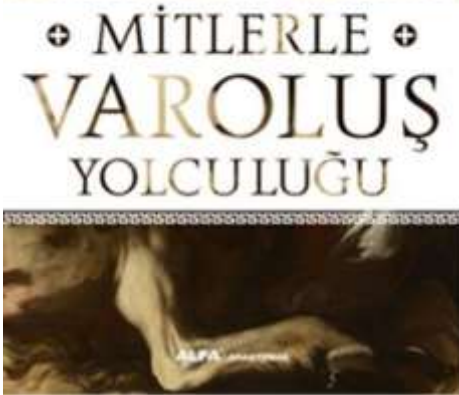

TANITMA :

Aynur Koçak, *Mitlerle Varoluş Yolculuğu*. 2016, İstanbul: Alfa Yayınları, 344 s.

Gaye YAVUZCAN*

Roszak'ın “mitin amacı, gelişigüzel olayları anlamlı şekilde sıraya sokarak zekâmızın zaman kaosu karşısında yenik düşmemesini sağlamaktır,” ifadesini Mitoloji Hakkında başlığının altına alıntılarla başlayan eser okunduğunda, alıntının tesadüfi olmadığı anlaşılıyor. Tıpkı mitolojik, yani döngüsel zaman anlayışının yaratılışı kıyametten sonra başlatması ve yeniden yaratılışla izlenecek bir kıyameti öngörmesi gibi, kitabı okuyup bitirdiğinizde mitin amacını izah eden başlangıç cümlesini yeniden yorumluyor ve fark ediyorsunuz ki, çalışmanın amacı gelişigüzel gibi görünen mitolojik anlatımları coğrafi/kültürel sınırların

kısıtlamasından özgür kılarak, anlamlı bir bütün haline getirmek suretiyle, modern çağın mitik düşünceyi kavramaktan uzak zihinsel alt yapısına uygun, anlaşılabilir bir şekilde okuyucuya sunmak ve bu sayede okuyucunun modern insan için mitlerin anlaşılabilirliği karşısında yenik düşmemesini sağlamak. Son derece zorlu olduğunu teslim etmemiz gereken bu girişimde, tema olarak “yaratılış” seçilmiş. Bu, rast gele bir

* Yrd. Doç. Dr. - Uşak Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü/Uşak - gaye.yavuzcan@usak.edu.tr

This article was checked by Turnitin.

seçim olmadığı gibi, “*en büyük gizem yaratılış*” olduğu için, son derece zorlayıcı bir konu. Böylece Koçak, tarihsel süreçte insanoğlunun var oluşunu anlamlandırma serüvenini, bu serüvenin dışavurumu olan sembolik anlatılar, yani mitler üzerinden takip etmeyi tercih ederek, kendisi de anlamlandırmayı çözümleme serüvenine girişmiş. Eserin kanımızca en önemli özelliği ise herhangi bir bölge ya da milletin mitolojisini konu almak yerine, insanlığın ortak sorularına getirdiği benzer izahlar olarak farklı coğrafya ve kültürlerin mitolojilerinden parçaları, sistemli bir kurgu ve bütün çerçevesinde bir araya getirmiş olması. Bunu yaparken, *tüm dünya mitlerinin izleğinde yeni bir mit masalı* kurgulayan Koçak, eserini zamanın başlamadığı kaotik dönem olan *evvel zamanın tanrıçası* ağzından kaleme almış. Böylece anlatıcı olan *evvel zaman tanrıçasının, yokluktan varlığa, varlıktan yokluğa ve dirilişe uzanan yaşam döngüsü*, onun ağzından okuyucuya aktarılmış.

Eser, Önsöz, I. Su, II. Hava, III. Toprak, IV. Ateş, V. Su bölümleri ile Kaynakça, Sözlük ve Dizin kısımlarından oluşuyor. I. ve V. bölümlerin aynı başlıkları taşınması, yukarıda sözünü ettiğimiz döngüsellığı tamamlayıcı bir unsur olarak beliriyor.

Önsöz’de, Giriş başlığı altında toplanmış olmamakla birlikte, Mitoloji Hakkında ve Hikâye Hakkında başlıklarıyla konuya giriş mahiyetinde bir bölüme yer veriliyor. Eldeki yazıya başlangıç aldığımız Mitoloji Hakkında başlıklı kısımda, mitolojinin genel kabul gören tanımları aktarıldıktan sonra, mitlerin evrenselliği üzerinde duruluyor. Ardından mitlerin temel özellikleri listelenerek kısaca açıklanıyor. Vurgulamalıyız ki, açıklanmaktan kast ettiğimiz, söz konusu özelliklerin maddelenerek her bir maddenin altında, anlaşılması özellikle alan dışından konunun ilgilileri için son derece zor olan konuyu daha da zorlaştıran kuru ve terminolojik izahlar değil. Aksine, mitlerin ihtiyaçlar üzerine kurgulandığı belirtildikten sonra, insanlığın ortak kaygısı olan varoluşun, insanlığı aynı temalar üzerinde buluşturduğuna dikkat çekilerek, bu temaların her biri kısa fakat anlaşılır bir biçimde, gerektiğinde örneklendirilmek suretiyle açıklanıyor. Hikâye Hakkında başlıklı kısımda ise “*bilinç serüvenini anlatmak üzere*” kaleme alındığı kaydedilen çalışmanın kurgulanma biçimi ve bölüm içerikleri kısaca tanıtılıyor. Burada Koçak, kurguyu dört temel unsur olan su, hava, toprak ve ateş sembolleriyle tasarladığını kaydettikten sonra, bu sembollerin hangi konulara başlık olarak seçildiğini de belirtiyor.

Kozmosun doğumunun ele alındığı “Su” başlıklı I. Bölüm; Birlik, Bütünlük ve Ayrışma başlıklı üç kısma ayrılıyor. Birlik’te kaosun belirsizliği, farklı kültürlerin mitik anlatımlarından seçkelerle (ki, bu kitabın bütününde tercih edilen stil) kozmosun ilk hücreyi olan birlikten bütüne ulaşma amacının öncülü olarak değerlendiriliyor. Tüm tezatları içinde toplayan birlik, kozmosun özü olmakla birlikte kaotik bir bütünlük olarak ele alınıyor. Farklı kültürlerde aynı sembolün bu kaotik bütünlüğü ifade etmek üzere seçilmesi örnekleniyor ki, bu sembol de *dirilişin kutsal*

dairesini oluşturan yılan olarak beliriyor. Mısırlıların Ouroboros, Aşağı Mısırlıların Wadjet, Endonezya'nın Dayak kabilesinin su yılanı, Hint yaratılış mitinin Şesha olarak nitelediği; özünde yılan olarak düşünülmeyle birlikte Eski Türklerde ejderhayla temsil edilen; Çinlilerin ise başı ejder, gövdesi yılan şeklindeki P'an Ku ile betimlediği kutsal daire, insanoğlunun ortak muhayyilesinin bir tezahürü olarak beliriyor. Varlık birlikle cisimleşirken, bu tecessümün zıt görüngüleri içkin olması vurgulanıyor. Bütünlük başlığı altında ise *birlikten ikiye gidiş ve iki ile birlik sürecinin bitip yerine bütünlük sürecinin başlaması* konu ediliyor. Birliğin simgesi olan yılanın, yaradılışın ilahi rakamı olan ikiye bölünürken, ikilikteki teklığın bütünlüğü sembolize etmek suretiyle mitolojik anlatmalarda varlığını sürdürmesi dikkat çekici. Bu noktada yakalanan bir nüans ise, özellikle dikotomik anlayışı anlaşılır kılmada son derece aydınlatıcı. Varlığa giden yolda gizemli bir merkez olarak nitelenen kozmosun embriyosunun, ilk neden ve bütün tezatların dengeli bütünlüğünü kucaklayan rahim olarak sunulan Su Ana simgesiyle birlikte, bir su kuşu suretiyle temsil edilmesine vurgu yapılıyor. Çeşitli kavimlerin mitolojilerinde ilahi yaratılışın simgesi olarak belirtilen kuşlar ve onlara ilişkin anlatmalar üzerinde duruluyor. Böylece, kosmos ortaya çıkarken yılanın birliği, kuşun ise bütünlüğü sembolize etmesi açığa çıkıyor. Bütünlükten sonra ise kutsal doğumu başlatan Ayrışma ele alınıyor. Ayrışma'da bir olmaktan bütünleşen olmaya ulaşmanın ardından bütünün parçaları arasında meydana gelen çatışma hali konu ediliyor. Çeşitli kültürlerin mitolojik anlatmalarında tezatların ayrışması, öne çıkan motifler ekseninde değerlendirilmiş. Güneş ve Ay, Gündüz ve Gece, seçilen sembolik anlatma temalarından bazıları. Bundan sonra eril ve dişil, varoluşun ayrışmış iki sureti olarak karşımıza çıkıyor.

Hava başlıklı II. Bölümde, kozmik dağ metaforu temelinde çeşitli kültürlerin mitolojilerindeki Tanrılar panteonları üzerinde duruluyor. Kozmik dağın çatışmalarla ayrışmasıyla meydana gelen orta dünya için bu temel bir merkez olma özelliğiyle sunuluyor. İnsanın yaratılışının da kozmik dağda tekrarlandığı vurgulanarak insanın yaratılış sebebi üzerinde duruluyor. Mitleri yaratan insanın yaratılış nedenini de ihtiyaçlara göre belirlediği, farklı mitolojik anlatmalarla örnekleniyor ve benliğin uyanışı, Kozmik dağ üzerindeki tanrıların sevilme ve övülme ihtiyacıyla yaratılmasıyla başlatılıyor. Başlangıçta insanın hem eril hem de dişil özelliklere sahip olması ancak tıpkı kozmosun doğumunda olduğu gibi ayrışmanın gerçekleşmesi, ardından farklı yaratılış mitlerine göre ilk günah ve cennetten kovulma, insanın ölümlü hale gelmesi fakat orta dünyada soyunu sürdürebilmesi gibi anlatmalarla, insanoğlunun doğum ve ölümün sıralı düzenine açıklama getirme çabası ortaya koyuluyor.

Toprak başlığını taşıyan III. Bölüm, kahramanın doğuşuna ayrılıyor. Burada, hem mitolojilerde yeniden yaratılışın seçilmiş kahramanlar üzerinden kurgulanmasının arkasında yatan saiklere ilişkin bir sorgu gündeme getiriliyor, hem de yine farklı mitolojik anlatmalara görece

tufandan sonraki kahraman olgusu izah ediliyor. Hem Hava, hem Toprak başlıklı bölümlerde yılan motifine yüklenen yeni sembollerle karşılaşılıyor. İnsanın ölümsüz cennetten kovularak ölümlü hale gelmesinde pay sahibi olan yılanın, aynı zamanda insana soyunu sürdürebileceği orta dünyanın efendiliğinin bağışlanmasında da rol oynaması algısıyla karşılaşılıyor. Mitolojiye göre insanın orta dünya efendiliğini borçlu olduğu yılanın, çeşitli inanmalarda farklı suretlere bürünmekle birlikte, aslında yaşam döngüsünü tamamlayan bir sembol olduğu vurgulanıyor. Kahramanlık Labirenti başlıklı alt bölümde ise mitik dönemin inanışlarından destan çağına geçişin izleri, insanlığın kolektif bilinçaltının ayrı ayrı anlatmalarındaki izdüşümleri üzerinden çözümleniyor. Nihayet, insanın fitratındaki mücadelenin tezahürü olan kahramanın, yaratıldığı toplumca kendisinden beklenen hedefe ulaştıktan sonra, döngüsellüğün sürmesi adına ölmesi gerekliliği vurgulanıyor.

Ölümlü biten Toprak bölümünü, insanlığın dirilişe yaklaşma serüveninin kaleme alındığı Ateş başlıklı IV. Bölüm izliyor. Orta dünyada kurulan hayatı tüketirken kendisi de eskiyen zamanın yenilenmesi ve kozmosun da - elbette yeniden dirilebilmek için - yok olması üzerinde durulurken, dünyanın sonu üzerine inanışlar, sürekliliği sembolize eden ateş metaforu üzerinden takip ediliyor. İyilik ve kötülük savaşlarıyla kozmosun, küllerinden yeniden doğabilmek için arınması, kıyamet metaforuyla izah edilmiş. Farklı toplumların kıyamet tasavvuruyla ilgili anlatma ve inanmalardan ulaşılan sonuç ise, su, hava, toprak ve ateşten oluşan varoluşun, bu dört unsurun ayrışmasıyla son bulacağı inancı.

I. Bölümle aynı başlığa (Su) sahip bulunan V. Bölüm, bu tercihin keyfiyetini de izah eden bir alıntıyla başlatılmış. Eliade'den aktarılan ifade şu şekilde: *"Defalarca tekrar edilen mitsel zaman. Tabiatüstü olmasına karşın bu kutsal zaman, tarihte her zaman bir başlangıcı anlatır. Ver her başlangı. Sonsuzluğa çıkar."* Bölümde kaos ve kozmosun birbirini izleyen döngüsü vurgulanıyor. Kutsal döngü, ilk bölümden beri aşına olunan yılan, yani sonsuzluk yılanı ile sembolleştirilmiş. *Yorgun kozmosun küllerinden yeni bir kaosun doğup bir dünya zamanı sona ererken, yeni bir evvel zaman masalının başlaması* anlayışını göstermek için, kozmosu yılanla yenileyen mitolojik anlatmalar aktarılmış. "Mitlerin Sürekliliği Üzerine: "Evvel Zamandan Günümüze Varoluş Yolculuğu" başlıklı kısım ise adeta çalışmanın Sonuç kısmı mahiyetinde. Bu kısımda varoluş anlatıları üzerine çalışmada değerlendirilen konulardan elde edilen çıkarımlar, sistemli bir bütün içerisinde ve edebî bir dille okuyucuya aktarılıyor.

Edebî dil kullanımının kitabın tamamında ve ustalıkla gerçekleştirildiğini kaydetmeliyiz. Koçak, bir taraftan okuyucuya mitler hakkında bilgi aktarırken, diğer taraftan bunu sanatlı bir üslupla yaptığı için, kitap bir solukta okunuyor. Ancak bunun bir dezavantajı, Koçak'ın eseri kaleme almadaki akıcı üslubunun okuma hızını arttırması; oysa özellikle konunun uzmanı olmayan ilgililer için çoğu yeni olan pek çok

bilgiyi gerçekten hazmedebilmenin daha fazla emek gerektirdiği gerçeği. Bu noktada kitabı okumayı planlayanlara tavsiyemiz, her bir kısmı arkadaki sözlüğe başvurarak, sindirerek okumaları.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Koçak'ın mevcut çalışması, “*ilk insanlık bilimini oluşturan*” mitoloji üzerine, konu üzerinde uzman bir kişinin konunun her kademedeki ilgililerine hitap edecek bir üslupta ve özgün bir tarzda kaleme alınmış, dikkat çekici bir eseri olma özelliğindedir. Mitolojiye getirdiği bütüncül bakış açısıyla akademik manadaki bir boşluğu doldurmanın yanı sıra, bir kurgu ekseninde kaleme alınmış olması, edebî açıdan da çalışmanın değerini arttırmaktadır.